

Magyari Sára

A NÉGYKEZESTŐL A KÖTÉLTÁNCIG

BESZÉLGETÉS ŞERBAN FOARŢĂ KÖLTŐVEL ÉS
GÁBOS ILDIKÓ MŰFORDÍTÓVAL

Şerban Foarţă költő, irodalomkritikus, író, egyetemi tanár, irodalmi titkár, majd színházigazgató, több rovat vezetője. Gábos Ildikó pszichológus, műfordító. Önök köré egy egész irodalmi műhely szerveződött itt Temesváron. Hogyan indult ez el? Melyek voltak a mérföldkövek?

Ş. F: A mi „irodalmi műhelyünk” program és programálás nélküli, tulajdonképpen egyszerű, rövidebb-hosszabb, relaxált vagy dinamikus, olykor viharos, „szaktársi” találkozásokból áll. Ez természetesen nem zárja ki a festőket, karikaturistákat, színészeket, énekeseket stb. sem.

G. I: ...Na meg a reál tudományok szakembereit sem.

Ş. F: Persze, mivel a feleségem először fizikát végzett, csak a forradalom után, mikor már lehetett, akkor végezte el a pszichológiát. Nem hiányozhattak sem a matematikusok, fizikusok, pszichológusok, pszichiáterek és pszichoterapeuták sem, akik közül néhányan írnak is. De nem volt semmiféle formális, hivatalos kezdet, minden csak úgy jött magától, spontánul. A mérföldkövek elsősorban affektív alapúak voltak, az a bizonyos *Wahlverwandtschaft*, mint Goethe mondja, azaz lelki rokonság, de a „szelktív affinitás” is szerepet játszott. Tehát semmi didaktikus vagy akadémikus szellem. Nincsenek európai projektjeink, ösztöndíjakért sem versengünk, és sajnos túl sok irodalmi vagy tudományos jellegű magazin sincs. Így hát lassan mi is, mint a legtöbben, áttértünk a virtuális szférába, habár ebben ott van az a bizonyos amatőr „valami” is.

Min dolgoznak most külön-külön, illetve együtt?

Ş. F: Én már jó pár éve a kötéláncosok egyfajta kézikönyvén dolgozom, de még nincs készen, úgy tűnik, az én esetemben a kötélt, amelyen járnak, a végtelenbe nyúlik! Aztán egy festményalbumon Nicolae Tzone költő ba-

rátom kérésére, aki egyben a bukaresti Vinea Kiadó igazgatója is, mert mondhatnám, amolyan „vasárnapi festő” is vagyok.

G. I: Persze, *csak* négy egyéni kiállítással!

Ş. F: A technikám szerény, mivel sosem tanultam festeni, de elméleti alapom azért van, fordítottam is pár ilyen jellegű könyvet, viszont a kritikusok dicsérték a színérzékemet. Szeretek festeni, kikapcsol, de a festés nekem inkább hobbi. Ezért is az *Observator Cultural* irodalmi magazinban havonta „megversesítem” Tudor Banuş grafikusművész csodálatos rajzait.

Egyébként szerettem volna zongorista lenni, tanultam is zongorázni tizenegy éven keresztül, de aztán az én zongorám feketébb lett, mint Ady Endre fekete zongorája.

G. I: Jelenleg nem vágtam nagy fába a fejszémet, vagyis regénybe, csak Szabó T. Anna pár novelláját fordítottam nemrég a *Poesis International* és a *Helion* irodalmi lapoknak. Dragomán György Mircea Struţeanu fotóművész öt fotója alapján írt elbeszéléseinek fordításán pont most dolgozom. Ez egy érdekes könyv része lesz majd, és ha a múzsa néha homlokon csókol, én is írok elbeszéléseket. Jelenlegi közös munkánk (mert verset csakis együtt fordítunk, a „perfect team”, ahogyan egyesek neveznek: enyém a nyers fordítás, Şerbané meg a... többi) egy, Böszörményi Zoltán válogatott verseiből összeállított kötet, amely valószínűleg ennek az évnek a végén fog megjelenni.

Ş. F: Ebben a percben pedig ezen az interjún is – amit volt olyan kedves kérni tőlünk – együtt dolgozunk!

A Látó induló rovatának címe Prokrasztész műhelye. Számomra ez olyan többletjelentéseket vet fel, mint a sablonokba, kánonokba való behelyezkedés, de az egységes mérce kérdését is, majd a lehetőség megteremtését és annak eljátszását. Mit tartanak a legnagyobb eredményüknek, sikerüknek? Mesélnének-e a kudarcokról is, a kihívásokról, a lehetőségvesztésről?

Ş. F: Az élet tele van kihívásokkal, lehetőségekkel, melyeket néha elveszítünk, és kudarcokkal is, amelyeket zsebre kell vágnunk. Mondhatnám, hogy valósággal egy fatális játék az egész, attól kezdve, hogy a világra jövünk, és amíg örökre le nem hunyjuk a szemünket. Ebben a hedonista világban, mivel általában nem vagyunk sztoikus szellemben nevelve, sokszor nehezen viseljük el ezt. De én szeretem a kihívásokat, volt is elég, például George Perec regényének fordítása franciából, a *La disparition*, amelyben egyáltalán nincs „e” betű, sem a francia, sem a román változatban! Aztán Victor Hugo, Raymond Queneau és Stéphane Mallarmé verseinek lefordítása, ez utóbbit maga Emil Cioran is nagyon dicsérte egy hozzám írt le-

velében. Anavi Ádám úgynevezett „kecskerímei” is provokáltak mindkettőnket, mint ő maga mondta volt: „a lefordíthatatlan vers provokál!”.

G. I: Én adnék is egy kis ízelítőt: *A feleség helyes kezelése: Kezeld formálisan nejed, / S tartsd meg normálisan fejed. (Aplićă-i o formală normă, / spre-a te păstra-n normală formă.)*

Ş. F: Ami a lehetőségvesztést illeti, 1971-ben politikai okokból, vagyis „rossz dosszié” miatt elvesztettem egy Herder-ösztöndíjat Bécsbe, amelyre az az évi Herder-díj nyertes, Franyó Zoltán ajánlott, és amely, ki tudja, milyen lehetőségeket nyújtott – vagy nem nyújtott – volna.

A saját művemem illetően mondjuk, hogy a *Holorímetek*, melyek sajnos tényleg lefordíthatatlanok, és a *Hexacordost*, vagyis a Biblia összes zsoltárának versbe foglalását tartom nagy kihívásnak, és mondjuk sikernek is, már a megírásukat illetően. De végül is mi a siker? Sok olvasó, dicséret, díjak, pénz?

G. I: Mindez egy rakáson! (*Nevet*) Számomra a nagy provokálás és mondhatnám elég nagy siker is Dragomán György *A fehér király* című regényének fordítása volt. Kissé szerénytelenül fogalmazva, szerintem ez egyaránt Dragomán és az én remekművem is.

Milyen helyi, regionális és országos irodalmi csoportosulásokkal tartják a kapcsolatot? Milyen közös projektjeik vannak?

Ş. F: Az említett alkalmi találkozókön kívül nem nagyon van kapcsolatunk más irodalmi csoportosulásokkal, főleg mert – tudtommal egypár generációs csoporton kívül – ezek nem nagyon léteznek nálunk.

G. I: Vagy mi nem vagyunk valami jól informálva. De, gondolom, mint másoknak is, művész-baráti körünk van.

Temesvár 2021-ben Európa kulturális fővárosa lesz. A város megmutatkozni készül. Van-e arra lehetőség, igény, valamilyenfajta törekvés, hogy a helyi irodalmi élet is megmutatkozzék? Ebben Önöknek van-e szerepe?

Ş. F: Egyelőre nincs semmiféle szerepünk. De lehet, hogy majd lesz. Ami engem illet, nincs szervezési tehetségem (ehhez a hölgyek sokkal jobban értenek). Másrészt meg, gondolom, hogy a jövőendő kulturális főváros programjában nem a helyi irodalmi élet bemutatása lesz a legfontosabb, ha nem másért, már csak a nyelvi gátlások (?), korlátok (?) miatt is.

G. I: Szerintem még túl korai erről nyilatkozni, nem ismerjük a programot, egyelőre a várost szépítik, az első benyomás számít.

Ş. F: De egész biztos, hogy sok előadás, fesztivál, koncert meg mindenféle happening lesz, mint minden ehhez hasonló alkalommal.

Elöttem van Șerban Foarță és Eszteró István Concertino című kötete, benne négy- és hatkezes fordítások. De korábban már fordították Anavit, Böszörményit. Hogyan kerültek kapcsolatba a temesvári, bánsági magyar költőkkel?

Ș. F: Még a kezdet kezdetén szerettem volna magyar költőket, mint Ady Endre, József Attila, Radnóti Miklós, románra fordítani. A katonaságban volt egypár magyar kollégám, próbálkoztunk is, de aztán mégsem lett belőle semmi, mert véget ért a katonaság. De ha már van egy magyar feleségem, az más. Muszáj kihasználni! *(Nevet)* Igaz, régebben kihasználtam volt már Kurunczy Lajos barátomat is, az első feleségem – aki sajnos már eltávozott közülünk – kollégáját. Vele fordítottam Krúdy Gyula *Kötél-táncosnőt szeretni* című elbeszélését, amelyből egy részlet benne lesz a fentebb említett könyben is. Aztán Mandics Györgynek, aki szintén a barátom, pár versét is ültettem át románra, az ő segítségével. Egyébként Gyuszival sok affinitásunk van, például az, hogy mindketten könyvet írtunk Ion Barbu költőről. Anavi Ádám verseskötete pedig a legelső közös fordításunk, egy amolyan „vers-párba” eredménye. Neki sikerült lefordítani a lefordíthatatlant: *A bayonne-i bajonett balladája* (Balada baionetei din Bayonne) című versemet. Egy szép napon a postaládánkban találtunk rá. Természetesen nem maradhattunk adósok, és ez így ment heteken át, míg könyv lett belőle.

G. I: Nagyon jó játék volt, élveztük! Tehát eleinte csak verseket fordítottunk a férjemmel közösen magyarból, sőt később németből is, például Joachim Ringelnatz humoros verseit, aztán az Anavi-verseskötet sikere után a Polirom Kiadó megkért, hogy fordítsam le Dragománt. Ez volt az első regényem, elég lassan ment, sokat babráltam vele. Utána „szájról szájra járt a hír”, az egyik siker meg újabb munkát és talán további sikereket is vonzott. A többi (Böszörményi Zoltán, Pongrácz P. Mária, Bárányi Ferenc, Balázs F. Attila és még sokan mások) valahogy már magától jött. Például Mersdorf Ilona, aki itt született, de Budapesten él, és akinek a dokumentumregényét *(Erről nem beszéltünk)* tavaly fordítottam, úgy talált rám, hogy az interneten olvasott egy részletet *A fehér királyból*, nagyon megtetszett neki, és egyszerűen felhívott telefonon.

Mennyire ismerik a kortárs magyar irodalmat, ezen belül a romániai magyar irodalmat?

Ș.F: Sajnos én alig ismerem, elsősorban azért, mert igen szerény a magyar nyelvtudásom. A kortárs magyar irodalomról Ildikó mesél nekem, ami meg a romániai magyar irodalmat illeti, nemrég olvastam a két románul megjelent antológiát, az erdélyi prózaírókét, E. Ferencz Judit fordításában,

és a költőkét, melyet Andrei Dósa fordított. Mindkettő szép, jó munka, érdekes művek, friss, új hangok.

G. I: De fordítottunk mi is egy keveset, például Orbán János Dénes, Láng Zsolt, Karácsonyi Zsolt, Papp Attila Zsolt, Bálint Tamás műveiből, hogy csak néhány nevet említsek.

Ş. F: Néhányukat személyesen is ismerjük, mint a fiatal, tehetséges Mihók Tamást, aki egyaránt ír románul és magyarul is, emellett pedig jó fordító. Jelenleg megviruló virtuális kapcsolatban vagyok Demény Péterrel is, egymást fordítjuk: én ugyancsak négykezeseen, mint akkoriban Eszteró Istvánnal, míg az Ön által említett könyv elkészült. Egyébként Eszterónak mindig az volt a jelszava, hogy mindent le lehet fordítani.

G. I: Be kell vallanom, hogy sajnos régebben a kortárs magyar irodalmat nem nagyon ismertem, mert ritkán jutottam magyar könyvekhez. De mióta 2007-ben a Balatonfüredi Magyar Fordítóház vendégei voltunk – pont Nádasdy Ádám verseskötetén dolgoztunk –, számomra megváltozott a helyzet. Órák hosszat az ottani könyvtárat bújtam, igyekeztem bepótolni a mulasztást. De a legjobban tavaly ismertem meg a PIM rendezte Magyar Irodalom Műfordítóinak budapesti találkozóján, mivel a kiadók versengtek, hogy a magyar írók műveit bemutathassák nekünk. Sok íróval személyesen is találkozhattunk, beszélgethettünk. És nagyon sok műfordítót is megismertem, csak ámultam, hogy milyen sokan fordítanak magyar irodalmat, és hogy a számunkra „exotikus” nyelvek képviselői is jelen voltak: kínai, japán, finn, lett stb. Persze ez jórészt a kiadók és a PIM fordítástámogató irodájának az érdeme. Jól jönne nálunk is egy ilyenfajta nagyvonalú rendezvény, mivel kevés kivétellel a román irodalom még alig ismert a határainkon túl.